

РЕЗЮМЕ И АВТОРСКА СПРАВКА ЗА ПРИНОСНИЯ ХАРАКТЕР

на монографията*

Салафизмът в Близкия изток и границите на вярата,
София: Изток-Запад, 2018, 640 стр., ISBN 978-619-01-0196-3

представена от доц. д-р Симеон Евстатиев Евстатиев

за участие в конкурс

за „професор“ по професионално направление:

2.2. История и археология (История на арабския свят и исляма),

обявен от СУ „Св. Климент Охридски“ и

публикуван в ДВ, бр. 100 от 15 декември 2017 г.

Монографията предлага концептуализация на салафизма в Близкия изток през призмата на проблема за границите на вярата. За тази цел салафизмът е изследван от гледище на ислямската интелектуална история посредством анализ на конкретни примери, свързани с основополагащи идеи, процеси и преплитания в мюсюлманската теология и право. Открити са такива структурни особености на ислямската традиция, доктрина и практика, които правят възможно салафити от различни краища на света да споделят корпус от разпознаваеми общи идеи и сходни възгледи за „правилната“ вяра и практика. В хода на самия анализ са отчетени и преобладаващите в съвременната изследователска литература определения и позиции, включително и във връзка с типологията на салафизма.

По отношение на географския обхват за целите на изследването терминът Близък изток е използван в неговия тесен смисъл, обозначаващ най-общо териториите между Кайро и Техеран, както и между Истанбул и Арабия. В самата книга фокусът е върху арабския Близък изток и свързаните помежду си исторически процеси, протекли най-вече в Леванта, Египет и Арабския полуостров. Доколкото предложената концептуализация препраща към корените на салафизма в движението на „хората на хадисите“ (*ахл ал-хадис*) от Багдад през първата половина на IX в., тази част от Близкия изток също попада в обхвата на монографията. Ето защо, макар и през последните години понятието Близък изток да се използва и в широк смисъл (от Рабат до Техеран), арабските страни от Северна Африка като цяло са извън обхвата на предприетото изследване. Засегнатите примери, които се отнасят до течения и групи от Индия или Африка, са свързани с проследяването на историческия генезис и предприетата типология на салафизма, без да предполагат подробен анализ на тези контексти. По този начин привлеченият в книгата материал е подчинен на монографичните ѝ цели, което определя и логиката на нейната структура.

Монографията обхваща три по-големи структурни дяла, наречени глави в съответствие с практиката на българското книгоиздаване. Всяка глава на свой ред се състои

---

* Съобразно чл. 114 (3) от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“, изискващ при конкурс за професор представянето на „монографичен труд или равностойни публикации в специализирани научни издания“, участието в настоящия конкурс е с монографичен труд. Останалите книги, студии, и статии на автора след придобиването на научното звание „доцент“ и заемането от него на тази академична длъжност от февруари 2007 г., които не преповтарят хабилитационния му труд от 2006 г., са поместени по настоящия конкурс в общия списък от 42 научни публикации. Те са включени и в публично достъпния профил на доц. д-р Симеон Евстатиев в онлайн-системата „Авторите“ <<https://authors.uni-sofia.bg/AuthorPublications.aspx?id=5b1addc2-674c-49c8-b2fa-3926480eb3f0>> на СУ „Св. Климент Охридски“.

от три взаимосвързани подглави, които – общо шест на брой – съставляват и оста на изложението. Всички те включват две или три основни части, които при необходимост се подразделят допълнително чрез обособяване на „параграфи“. Първа глава е Въведението, в което се разясняват целите, теоретичните основания, някои от основните понятия и методи на монографията в контекста на свързаните с темата съвременни научни дебати. Въведението е разделено на три части: „Теория“, „Идеология“ и „Граници“. Следващите две „същински“ глави са огледални една спрямо друга в един съвсем конкретен аспект. Ако Втора глава въвежда салафизма чрез неговите „припознавания“, Трета глава предлага съответните „разпознавания“ въз основа на свидетелства от изворите и анализ на аргументите, изказани в научната литература. По този начин Втора глава проследява генезиса на салафизма, показвайки и *какво той не е*, докато Трета глава изследва съответно *какво е* салафизмът като теологическа и религиозноправна ориентация в суннитския ислям.

Втора глава на книгата разглежда три взаимосвързани кръга от въпроси, във всеки от които има едно водещо припознаване, т.е. течение или групировка, често определяни като салафитски от наблюдатели и изследователи, без всъщност техните представители да изповядват салафитски възгледи в теологията и правото. По този начин, тръгвайки от неуместното квалифициране на талибаните като салафити, въвеждам историческата приемственост между индийските *Ахл-и хадис* („Хора на хадисите“) и техните исторически предшественици – багдадските „хора на хадисите“ от IX в. Тук са открити и някои базисни особености на представите за благочестие в основни и засягащи темата течения в суннизма. Вторият проблемен кръг, на който се спирам по-подробно, е квалификацията на истанбулското кадъзаделийско движение от XVII в. като „салафитско“. Обосновавайки защо това движение не може да бъде определено по този начин, определям възгледите на неговите представители като стриктен ханафизъм. В рамките на суннитския спектър той има общи проявления със салафизма, но не може да бъде дефиниран по този начин поради възприетите критерии, свързани с теологията и правото. И третият кръг въпроси е свързан с противоречивото квалифициране на ислямските реформатори модернисти от края на XIX – първата четвърт на XX в. като салафити.

Третата глава предлага подробна дефиниция на салафизма в ислямската теология и юриспруденция. Тук самият обект на изследване налага изясняването на редица особености и разграничения в ислямската теология, за да може както проблемът за границите, така и самата дефиниция на салафизма да придобият свои конкретни очертания в рамките на суннитския спектър. Част от основния исторически анализ в тази глава е съсредоточен около кръг проблеми, анализирани през призмата на личността, възгледите и епохата на Ибн Таймиййа (поч. 1328), разгледан като архетипен салафит. Въпросът за границите е детайлно разработен във връзка с няколко базисни ислямски императива, прокарващи граници между вярата и неверието. Основен акцент е поставен върху суннитското учение за веротстъпничеството и обвинението в неверие (*такфир*), чрез което са въведени и някои линии на приемственост между протосалафизма на Ибн Таймиййа и уаххабизма. И накрая, последната подглава от монографията е посветена на границите между вяра и неверие в обществото и политиката. В това отношение салафизмът е предизвикателство за начина, по който мнозина от нас са свикнали конвенционално да мислят за отношенията между религия и политика. В ислямската история религията и политиката често са неразличими, но повечето салафити в наши дни не са политически актьори във „формалния“ смисъл.

Съвременните салафити не се стремят непременно и на всяка цена да се сдобият с властта – независимо дали чрез ненасилствени средства или с пряко действие. Голяма част от тях се въздържат от формално политическо, а в повечето случаи и гражданско, участие в организации като политически партии, клубове или сдружения. За салафитите в този смисъл

политиката е по-скоро „борба за въображението на хората“, която те водят на първо място и преди всичко като религиозни и социални реформатори, ангажирани със създаването и репродуцирането на специфични индивидуални и общностни форми на авторитет и идентичност. В тази последна част на монографията отношението на салафитите към политиката е анализирано във връзка с класификацията на съвременното салафитско движение въз основа на различията в използвания от неговите последователи метод (*манхадж*) за практическо приложение на като цяло общото салафитско кредо (*‘ақїда*). В съпоставка с други основни течения в суннитския спектър на исляма монографията предоставя и систематизация на основните отличителни характеристики на салафизма, разгледан посредством изследователския проблем за границите между вяра и неверие.

В контекста на досегашните изследвания по засегнатите в монографията теми в парадигмата на западното ислямознание (като научно поле, свързано с арабистиката и блискоизточните изследвания) могат да бъдат открити няколко основни приноса:

1. В областта на историческото ислямознание и блискоизточните изследвания салафизмът за първи път е концептуализиран монографично през призмата на проблема за границите, поставени от вярата и религиозната идентичност. Така формулиран, обектът на изследване е разгледан в два основни конкретни ракурса: „външни“ граници (мюсюлмани и немюсюлмани) и „вътрешни“ граници (вяра и неверие, *такфїр*, „граница на Аллах“).
2. Чрез различни аспекти на тези граници салафитските теологически и религиозноправни позиции („подходът на предците“ и салафитският *иджтихад*) са открити в по-широкия контекст на суннитския спектър – понятие, въведено в изследването за целите на предложената историческа и доктринална контекстуализация на салафизма.
3. Въз основа на така възприетата методология и посредством анализ на класически и съвременни ислямски извори, като се включва в текущите научни дискусии по въпроса за естеството и типологията на салафизма, монографията изяснява някои аспекти от дефиницията на салафизма в стриктно терминологичния смисъл на това понятие.
4. Този характерен за изследването подход позволява в него да бъде предложена преоценка на някои твърде общи и неясни определения на различни течения и исторически личности в ислямската история като „салафитски“ („османски салафити“, „салафитски реформатори модернисти“, дори „талибани салафити“).
5. Монографията разкрива някои основни причини за подвеждащото отнасяне на определението салафити към османски ислямски учени като Биргиви (XVI в.) и кадъзаделийското движение (XVII в.). За целта е поставено и начало по разработването на понятието стриктен ханафизъм. Така е развит аргументът, че въпреки редица споделени идеи и базисни ценности в рамките на суннитския спектър, свързани с активизъм за „възраждането на Сунната“ (*ихйā’ ас-Сунна*), тук не става дума за салафизъм в терминологичния смисъл, а за специфични процеси в самата ханафитско-матуридитска традиция или за други общи тенденции в суннитския спектър на исляма.
6. Заема се аргументирана позиция в научните дискусии за генезиса и генеалогията на салафизма, като се очертават конкретни линии на приемственост между „хората на хадисите“ (*ахл ал-хадїс*) от IX в., протосалафитите от XIII – XIV в. (Ибн Таймиййа и неговите ученици) и съвременното салафитско движение в Близкия изток.
7. Изясняват се някои аспекти от типологията на съвременното салафитско движение (квиелисти, политически салафити и джихадо-салафити), което е исторически анализирано с оглед на дълготрайни процеси и тенденции в историята на исляма.